

W Ga 5, 5: *My bowiem dzięki Duchowi, przez wiarę, wyczekujemy spodziewanego usprawiedliwienia* — to samo działanie, wspomagające człowieka w przyjęciu wiary, autor przypisuje Duchowi Św. Natomiast w Ga 3, 14 poucza, że *dzięki wierze otrzymujemy obiecanego Ducha*, z czego wynika, że Duch Św. wspiera człowieka w przyjęciu i wyznawaniu wiary, a jednocześnie jest darem dla człowieka, będącym nagrodą za jego wiarę — w tym wypadku pojętą jako dzieło ludzkie.

Tak więc Ojciec, Syn i Duch Święty udzielają daru Bożego, jakim jest wiara. Łaska ta polega na tym, że Bóg obdarza człowieka przedmiotem wiary, którego głoszenie zleca apostołom, i daje im możliwość spełnienia tego polecenia, stwarzając dogodne warunki zewnętrzne, jak również dając wewnętrzne dyspozycje słuchaczom, dzięki którym zdolni są przyjąć przedmiot głoszenia wiary. Wewnętrzne dyspozycje dotyczą całej osobowości człowieka i dzięki temu może on poznać i zrozumieć głoszoną mu wiarę, przyjąć ją jako podstawę postępowania i nadziei w zbawienie. Wiara jako dar Boży powoduje także odpuszczenie grzechów oraz obdarza obiecany Duchem Św.

Poznań

KS. EDWARD SZYMAŃEK TChr

S. Angelika Kwas OSU

BÓG OJCEM W NOWYM TESTAMENCIE

Tytuł „Ojciec” w odniesieniu do Boga nie jest nowością w tekstach NT, lecz wywodzi się ze ST zawierającego termin hebr. *āb*, który używali semici zawsze z zaimkiem osobowym dodanym do rzeczownika w charakterze przyrostka *ābbi*-Ojciec (mój), *ābbinu*-Ojciec (nasz). Określenie to zawierało w sobie cechy prawa rodzicielskiego: prymat w życiu rodzinnym (Pwt 32, 15; Ml 1, 6), wielki autorytet wśród członków wspólnoty oraz działalność pedagogiczną w stosunku do swych synów (Iz 1, 2; Prz 3, 12; Pwt 8, 6).*

Literatura: D. G. Castellino, *Libro Dei Salmi*, Marietti 1955; L. Goppelt, *Theologie des Neuen Testaments*; Göttingen I — 1975, II — 1976; W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*, 3, Berlin 1971; F. Gryglewicz, *Komentarz do Ewangelii według św. Łukasza*, Poznań 1974; A. Jankowski, *Bóg i Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa*, „Znak” 241—242, 1974, 956—968; J. Jeremias, *ABBA, Studien zur neutestamentlichen Theologie und Zeitgeschichte*, Göttingen 1966; J. Jeremias, *Das Vater Unser im Lichte der neueren Forschung*, w: *Jesus und seine*

Jezus Chrystus nawiązuje do nakreślonej przez ST idei ojcostwa Bożego. Odpowiednikiem hebr. *āb* jest greckie słowo *patēr*, które często pojawia się w tekstach NT. Jezus nazywa Boga Ojcem: w Mk 4 razy, w Mt 43 razy, w Łk 15 razy i w J 109 razy. Obok *ho patēr* występuje aram. *abba*. Tej inwokacji w swoich modlitwach używa tylko Jezus. Jest ona tak charakterystyczna dla wypowiedzi Jezusa, że przekazywano ją w oryginalnym brzmieniu i powtarzano w modlitwach liturgicznych pierwotnego Kościoła (Mk 14, 36; Rz 8, 15; Ga 4, 6). W nowotestamentalnej literaturze *abba* „(mój) Ojciec” jest rzeczownikiem czysto aramejskim (status emphaticus) i odpowiada niemal naszemu serdecznemu „tatusiu”. Inwokacja ta wyraża ufność, przywiązanie i miłość dziecka w stosunku do swego ojca. Jezus jako pierwszy w dziejach narodu wybranego zwraca się do Boga określeniem *abba*. Fakt ten w całej pobożności starotestamentalnej i judaistycznej uważany był za prawdziwe bluźnierstwo, ze względu na zbyt poufny zwrot do Boga. *Abba* w wypowiedziach Jezusa jest najprostszym i najserdeczniejszym zwrotem umiłowanego Syna do Ojca — zatem nie oznacza on poufałości, lecz wskazuje na istniejące relacje między Jezusem Chrystusem, a Bogiem Ojcem. Teksty NT zawierające zwrot *abba* należą do „ipsissima vox Jesu”. Inwokacja ta wskazuje na oryginalność modlitwy Jezusa i wzbogaca tradycję ST o nowe elementy. Jest ona podwójna: po raz pierwszy w środowisku palestyńskim wypowiedziana jest indywidualnie do Boga i po raz pierwszy Żyd wzywa Boga imieniem *abba* zapożyczonym ze środowiska rodzinnego.

W niniejszym artykule pragniemy prześledzić inwokację Ojciec w Ewangeliach, w pierwotnym Kościele, w listach św. Pawła i w pozostałych pismach NT.

1. BÓG JAKO OJCIEC W EWANGELIACH

Synoptycy kształtują obraz Boga Ojca w oparciu o naukę Jezusa. Dla Jezusa Bóg jest przede wszystkim Ojcem. Jezus modlił się do Ojca i nauczał o Nim. W Ewangeliach znajdują się teksty modlitwy Jezusa do Ojca z inwokacją *Abba*: objawienie Ojca i Syna (Mt 11, 25—27 i par.), modlitwa w Getsemanii (Mk 14, 36 i par.), modlitwa na krzyżu (Łk 23, 34. 46), modlitwa arcykapłańska (J 17, 1. 5. 11. 21. 24. 25). Pieć warstw tradycji Ewangelii jest zgodnych w tym, że Je-

Botschaft, Stuttgart 1976; H. Langkammer, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu*, Katowice 1976; W. Marchel, *Abba, Père! La prière du Christ et des chrétiens*, AnBib 19A, Rome 1971²; L. Stachowiak, *Komentarz do Ewangelii według św. Jana*, Poznań 1975; K. Weingst, *Christologische Formeln und Lieder des Urchristentums*, Gütersloh 1972.

zus zwraca się do Boga słowem *Abba* i że tego tytułu używał we wszystkich modlitwach, z wyjątkiem modlitwy na krzyżu (Mk 15, 34).

„Objawienie Ojca i Syna” zwane jest modlitwą dziękczynną Jezusa lub „logionem Janowym” (por. J 14, 24). Pochodzi ona ze źródła Q i posiada formę pieśni dziękczynnej znaną z psalmów (por. Ps 33, 2; 75, 2; 111, 1; 138, 1), a także zbliżoną do pieśni z Qumran (B. VII. 26 n): „Ja Ciebie chwalebnie Panie, żeś dał mi zrozumienie przez Twoją prawdę i przez Twoje cudowne tajemnice dałeś mi poznanie”. Ta modlitwa Jezusa jest wspaniałym świadectwem, jakie Syn Boży dał o sobie samym i o Ojcu. On na pierwszy plan wysuwa ojcostwo Boga łącząc synowską miłość z głęboką czcią należną Stworzycielowi i Panu. Jezus dziękuje Ojcu za objawienie, Jego radością jest realizacja Królestwa Bożego przez objawienie dane „prostaczkom” (uczniom Jezusa, którzy nie znali Prawa, ale uwierzyli w Jezusa).

S. Lagasse podejmując badania krytyczne tekstu tego hymnu uważa, że wiersze 25—26 według wszelkiego prawdopodobieństwa zawierają autentyczne słowo Jezusa — *Abba* ponieważ ta inwokacja jest w pełni charakterystyczna dla religijnej postawy Jezusa. Takie samo stanowisko przyjmują nawet bardzo radykalni badacze protestancy. Szczytowym objawieniem Bożego życia jest w. 27 wyrażający tajemnicę szczególnego i jedyne go stosunku łączącego Jezusa z Ojcem. Bóg Ojciec dał Synowi pełną znajomość samego siebie (w. 27a, par. Łk 10, 22a). Jest to poznanie stałe, wewnętrzne, wzajemnie przeniknięte miłością i przywiązaniem (por. J 10, 14—15). Jezus ukazuje się jako Ten, który ma wyjątkową i niepowtarzalną relację do Ojca: posiada Boskie tajemnice i władzę ich przekazywania. Słowa o wzajemnym poznaniu Ojca i Syna mogą stanowić dowód na równość dwóch pierwszych Osób Boskich. Jezus pierwszy głosi tę równość Syna z Ojcem.

„Modlitwa w Getsemanii” (Mk 14, 36, par.). Tylko autor Mk przekazuje w tekście greckim aram. *Abba*. Jak wykazały współczesne badania egzegetyczne, występująca w tej modlitwie inwokacja *Abba* jest autentycznym słowem Jezusa i należy do „*vox ipsissima Jesu*”. Jezus podczas próby w cierpieniu mówi do Boga słowami *Abba, Ojcze*, które podkreślają wszechmoc Bożą i zaufanie do Niego. W modlitwie tej Jezus łączy się całkowicie z wolą Ojca w przekonaniu, że jest ona wyrazem miłości do Syna, o czym świadczą słowa *lecz nie to, co Ja chcę, ale to, co Ty*.

„Modlitwa na krzyżu” (Łk 24, 34 i 23, 46). Po ukrzyżowaniu Jezus modlił się za katów i mówiąc do Boga „Ojcze” nie odwołuje się do Jego sprawiedliwości, lecz miłości ojcowskiej w stosunku do siebie oraz wszystkich ludzi. Słowo *Abba* harmonizuje z całą postawą Jezusa i głoszonym przez Niego przykazaniem miłości. W modlitwie Łk 23, 46 Jezus powierza siebie Ojcu słowami psalmu (por. Ps 31, 6).

„Oddanie swego ducha” wyraża całkowite pozbycie się egzystencji — odtąd życie wchodzi w moc i zasięg własności Boga.

Na podstawie tekstów biblijnych zauważamy, że ilekroć Jezus przeżywa bardzo ważne i trudne chwile, wówczas używa inwokacji *Abba*. To potwierdza Jego synowską miłość, oddanie przez posłuszeństwo, które prowadzi Go aż na krzyż.

„Modlitwa Pańska — Ojcie nasz” (Mt 6, 9—13 i Łk 11, 2—4). Są dwa ujęcia tej modlitwy: w Mt tekst jest dłuższy i zawiera siedem prośb, natomiast w Łk krótszy prezentujący pięć prośb. Zróznicowanie w formie ma swe źródło w uwzględnieniu potrzeb adresatów: Mt — zredagowana była dla judeo-chrześcijan, Łk dla pogan. Bez względu nowością tej modlitwy jest wezwanie „Ojcie nasz” oraz odpowiadający obrazowi Ojca porządek poszczególnych prośb, które odnoszą się do Jego zbawczego planu: znajomość imienia to jest istoty Ojca, przybliżenie Jego królowania oraz spełnienie Jego woli. Mateuszowa inwokacja „Ojcie nasz” jest centrum, osią i źródłem całej modlitwy. Ona akcentuje, że Bóg jest Ojcem wszystkich ludzi, zwłaszcza wiernych, i każdego człowieka indywidualnie.

J. Jeremias zwrócił uwagę na to, że ujęcie tej modlitwy w Łk nie posiada pełnego brzmienia „Ojcie nasz” lecz inwokację „drogi Ojcie”, którą należy tłumaczyć słowem *Abba*. Modlitwa ta obejmuje całego człowieka i sprawę, które odnoszą się przede wszystkim do Boga i celu życia człowieka, a także wyraża troskę Ojca o człowieka i jego zbawienie. Jest to modlitwa w imię Jezusa. „Ojcie nasz” jest najbardziej jasną, najbogatszą w treść Ewangelią Jezusa. Nie jest wykluczone, że pierwotna wersja tej modlitwy miała zwrot *Abba*.

Jezus nauczając o Ojcu lub zwracając się do Niego w modlitwie mówi: „Mój Ojciec” i „wasz Ojciec” lub „twój Ojciec”. Jezus ilekroć w swoim imieniu zwracał się do Boga, mówił „Mój Ojciec”, co oznacza że Jezus zna Ojca i ma osobistą świadomość pełnego synostwa Bożego. Jezus rzadko używał określenia „wasz Ojciec”, a czynił to tylko wtedy, gdy mówił do uczniów, nigdy do ogółu. Jezus ojcostwo Boga uważał za przywilej uczniów, a nie za własność wszystkich ludzi. Określenie „wasz Ojciec” bez przynależności do Jezusa nie istnieje (Mt 23, 8 i 9). Jezus ukazuje obraz Ojca, który wie, czego potrzebują Jego dzieci (Mt 6, 32; Łk 12, 30), który umie wybaczać (Mt 11, 25) i któremu spodobało się dać Królestwo małej trzódce (Łk 12, 32). Chociaż Jezus uczył uczniów modlitwy „Ojcie nasz”, sam się z nimi utożsamiał.

Dziełu Mateusza egzegeci dali nazwę „Ewangelii Ojca”, ponieważ autor tej Ewangelii w sposób szczególnie rozwinął tytuł nadany Bogu przez Jezusa. Mateusz ojcostwo to rozumie w sensie mesjańskim (3, 17; 4, 3, 6) lub teologicznym (8, 29; 16, 16; 14, 33; 11, 27). Najbardziej oryginalną myślą Mt jest ścisłe łączenie Ojca ze współ-

notą Kościoła (18, 10; 14, 19. 35 por. 25, 40). Jezus zapewnia, że Ojciec wysłucha modlitw nie tylko całej wspólnoty, ale także małej części. Zauważono także, że autor Mt jest również twórcą teologii „woli Ojca”. Sam Jezus podkreśla, że głównym motywem działania człowieka winno być pełnienie „woli Ojca” (6, 10) jako kryterium przynależności do królestwa niebieskiego i uczniów Jezusa. Na tym polega prawdziwa doskonałość (5, 48) i sprawiedliwość (3, 15; 5, 6; 5, 10. 20; 6, 1. 33; 21, 32).

W Łk Bóg jest nazwany Ojcem tam, gdzie Jezus daje obraz miłości Boga do ludzi (11, 11—13), Jego miłosierdzia (6, 36) i opieki nad człowiekiem (12, 30; 15). Jezus w zamian stawia wysokie wymagania swoim uczniom. Żąda naśladowania Ojca w miłowaniu drugiego człowieka (6, 36).

W J występuje większa częstotliwość w używaniu pewnych określeń np. „Ojciec” — 117 razy. Różnicę tę w stosunku do Synoptyków tłumaczy się charakterystycznym dla J stylem „spiralnym”, polegającym na wypowiedaniu powtórzeń pewnych pojęć czy prawd, ale na poziomie wyższym. Zatem Jezus mógł je wypowiedzieć (paralele u Synoptyków) w mniejszej ilości, niż zostały przekazane przez redaktora tej Ewangelii. U Synoptyków występują dwie modlitwy Jezusa do Ojca mające odpowiedniki w J: modlitwa w Getsemanii (Mk 14, 36 por. J 12, 27) i hymn uwielbienia Ojca i Syna (Mt 11, 27 por. J 17, 6. 26; 10, 30; 14, 11). Według J zadaniem Jezusa jest ukazanie Ojca światu (14, 9; 17, 6. 26). Autor tej Ewangelii akcentuje twierdzenie, że jedynie Ojciec, który objawił się w Chrystusie, jest prawdziwym Bogiem. Obraz Boga Ojca otrzymuje swoją pełnię na podstawie wypowiedzi Jezusa, Jego jedyne Syna. Teksty w J przedstawiają cechy relacji Ojca do Syna (przekazał życie Synowi; równy Synowi; zna Syna; miłuje Go; przekazał swoje dzieła i sąd Synowi; działa z Nim; otacza Go chwałą; udziela uczniom wszystkiego w imię Syna; pociąga ludzi ku Synowi; miłuje i czci tych, którzy miłują Syna i Jemu służą) oraz Syna do Ojca (ma świadomość, że jest posłany przez Ojca; żyje przez Ojca; widział i zna Go; miłuje Go; oznajmia to, co słyszał od Niego; nie oskarża nas przed Ojcem; dokonuje dzieł w Jego imię; czci Ojca i wymaga jej także od uczniów; modli się o chwałę dla Ojca; modli się do Ojca za uczniów; identyfikuje stosunek uczniów do siebie ze stosunkiem do Ojca; raduje się, że wraca do Ojca). Redaktor czwartej Ewangelii akcentuje inicjatywę Ojca w dziele zbawienia (5, 43; 3, 16; 17, 23; 6, 44. 65; 10, 29; 14, 6; 6, 37; 13, 3; 14, 2; 17, 24).

2. KERYGMAT PIERWOTNEGO KOŚCIOŁA

Jak bezporedni świadkowie tajemnicy paschalnej zrozumieli naukę o Bogu Ojcu, ukazuje kerygmat apostołski przekazany pierwotnym gminom. Chociaż przedmiotem kerygmatu jest Jezus Chrystus zmarłychwstały, to jednak także zawiera on pewne treści teologiczne dotyczące Boga Ojca. Odbiciem kerygmatu pierwotnego Kościoła są wyznania wiary i formuły liturgiczne. Powstające na użytek liturgii formuły wiary przez ustne przekazywanie z czasem uzyskały ustaloną formę i w takiej zachowały się zwłaszcza w listach NT. Wyodrębnia się trzy główne grupy: formuły wiary, homologie i doksologie. Jedną z najstarszych formuł wiary dotyczących Boga Ojca jest dwuczłonowe monoteistyczne wyznanie (1 Kor 8, 6) akcentujące *jeden Bóg Ojciec, jeden Pan Jezus Chrystus*. Uważa się, że formuła została zredagowana w języku aramejskim, pochodzi z tradycji zakotwiczonej w gminie palestyńskiej i jest wyznaniem przedpawłowym. Tekst zawarty w NT wyraźnie wskazuje na to, że *Bóg (ho Theos — z rodzajnikiem)* jest Ojcem Kyriosa Jezusa Chrystusa, tzn. wyłącznie Bóg jest Ojcem jedynego Pana Jezusa Chrystusa. Z kontekstu wynika, że Paweł gminę, która Chrystusowi zawdzięcza swoją nową egzystencję, ustawicznie kieruje do Boga Ojca zaznaczając, że On jest zasadą chrześcijaństwa.

Analogiczną co do treści jest formuła wiary Ef 4, 5—6, w której zestawione słowa „Bóg” i „Ojciec” połączone są spójnikiem „i” wzmacniającym jedność tych określeń oraz dokładniej ukazującym treść nazwy Boga (G. Kittel). Ta podwójna nazwa ma w sobie coś uroczystego i prawdopodobnie pochodzi z nabożeństwa.

Najstarsze credo chrześcijańskie obok formuł wiary zawiera także homologie (grec. wyznanie, oświadczenie). Niekiedy homologia jest równocześnie aklamacją (Flp 2, 11). Wywyższenie Jezusa Chrystusa jest oddaniem chwały Bogu Ojcu, ponieważ zarówno uniżenie, jak i wywyższenie Syna Bożego jest dziełem Boga Ojca. Cały zbawczy plan zmierza do objawienia chwały Boga, Ojca Kyriosa (por. Rz 15, 7—9; 2 Kor 1, 20; Ef 1, 6. 12). Liturgiczne wyznania wiary, w których Bóg nazwany jest Ojcem, zawarte są w aklamacji *Abba*, doksologiach, dziękczynieniach, błogosławieństwach, pozdrowieniach i hymnach. Na specjalną uwagę zasługuje Jezusowa inwokacja *Abba* w aklamacjach (Ga 4, 6; Rz 8, 15). Powszechnie uważa się, że wierni pierwotnego Kościoła po przyjęciu chrztu w czasie modlitwy Pańskiej wypowiadali po raz pierwszy Jezusowe *Abba*, które stało się aklamacją. Tekst Ga 4, 6 uważany jest za pełniejszy pod względem soteriologicznym. Syn posłany przez Boga wypełnił plan zbawienia i obdarzył ludzi nowym stanem przybranego synostwa Bożego, którego bogactwem jest działanie Ducha Syna Bożego wołającego w nas *Abba*. To usynowienie jest udziałem w godności Syna i aktem do-

broci Boga Ojca. Inwokacja *Abba* leży poza ludzkimi możliwościami, a dzięki usynowieniu woła w nas Duch. Analogiczny tekst (Rz 8, 15) pozwala na trochę odmienną interpretację — człowiek, w którym mieszka Duch Boży, jest Synem Bożym i przez ten fakt może on w Duchu wołać do Boga *Abba*. Inwokacja ta jest umocnieniem chrześcijanina w drodze do domu Ojca.

NT jest bogaty w doksologie stanowiące zakończenie listu, modlitwy i części hymnicznych oraz zamykające ważniejsze partie listu (Flp 4, 20; 1 Tm 1, 17; 1 P 4, 11; Ef 3, 14—21). W doksologiach występuje zwrot „Bóg i Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa”, który stosowano tylko w formułach liturgicznych i jest on charakterystyczny dla religii chrześcijańskiej różniącej się od innych wyznań żydowskich, których członkowie także wielbili Boga nazywając Go Ojcem. Paweł włączył ten zwrot do swoich listów. Dziękczynienia listowe, które występują bezpośrednio po pozdrowieniu (oryginalny element listów Pawłowych), są także skierowane do Boga Ojca. Akcentują, że drogą do Ojca jest Pan nasz Jezus Chrystus. Dzięki Ojcu owocuje w gminie: wiara, miłość i wytrwała nadzieja w Panu naszym Jezusie. Dziękczynieniu skierowanemu do Ojca winna towarzyszyć radość z powodu wyniesienia natury ludzkiej do nadprzyrodzonego porządku (por. Kol. 1, 12). W literaturze epistolarnej NT znajdują się także błogosławieństwa, które używane były jako formuły liturgiczne przed rozpoczęciem liturgii chrztu „Łaska, pokój od Boga waszego Ojca i Pana naszego Jezusa Chrystusa”. Pewną nowością jest tutaj użyty tytuł Boga *Theou Patros* (bez rodzajnika), który z biegiem czasu stał się powszechnym sposobem wyrażania się, a termin „Ojciec” staje się imieniem własnym Boga (por. Pisma Janowe). Częścią liturgii pierwotnego Kościoła były także hymny, które z czasem zostały przejęte i włączone do ksiąg NT. Hymny spełniają funkcję dziękczynienia (np. Kol 1, 5—20; Ef 1. 3 nn) o stylu uroczystym (strofy i wiersze) i tonie uwielbienia. Hymny chrześcijańskie nazywano także psalmami lub pieśniami duchowymi. Teksty NT zawierają pieśni na cześć Boga Ojca np. Ef 1, 3—14 jako dziękczynienie za dary duchowe i nadprzyrodzone takie jak: mądrość, objawienie siebie samego (Boga), swojej woli, pokój, miłość, wiara, miłosierdzie, wybór do świętości, odkupienie przez Chrystusa, danie osobistego udziału w dziele zbawienia.

3. CORPUS PAULINUM I POZOSTAŁE KSIĘGI NT

Pewnego rodzaju uzupełnienie obrazu ojcostwa Boga stanowią Pisma należące do „Corpus Paulinum”, Dzieje Apostolskie, Listy Katolickie i Apokalipsa św. Jana.

Teksty zawarte w „Corpus Paulinum” pogłębiają treści teologiczne godnościowej nazwy Boga „Ojciec”. On jest jedynym źródłem

działania, toruje drogi do siebie i braci (1 Tes 3, 11. 13; 2 Tes 2, 16), by wzrastała jedność i radość Jego wyznawców. Ojciec jest Przyczyną zbawienia i dokonał zmartwychwstania Jezusa (Ga 1, 1; por. Rz 4, 24; 2 Kor 13, 4; Ef 1, 19; Kol 2, 12)), sam powołuje głosicieli prawdziwej Ewangelii (Ga 1, 12) i doprowadza wyznawców do Syna.

W Hbr 12, 9 Bóg został nazwany „Ojcem dusz”, ponieważ tylko On daje i rozwija życie duchowe człowieka zapewniając mu uczestnictwo w swojej świętości.

Dzieje Apostolskie potwierdzają wypełnienie „obietnicy Ojca” (1, 4; 2, 33), a więc Zesłania Ducha Świętego utrzymującego nas w nowym stanie usynowienia Bożego.

W Listach Katolickich redaktorzy jeszcze głębiej wchodzą w myśli teologiczne feminu „Ojciec”. Autor Jk 1, 17 nazywa Boga „Ojcem światła”: On nas widzi w całej prawdzie, ocenia, miłuje nas i podtrzymuje w wierze.

W Listach Piotra redaktor podkreśla, że inicjatywa zbawienia wyszła od Ojca (1 P 1, 2), On jest autorem świętości człowieka. W części parenetycznej dotyczącej osobistej świętości (1 P 1, 15—16) redaktor zachęca wiernych powołanych przez Ojca, by na Jego wzór stali się świętymi, gdyż taka jest Jego wola (por. Kpł 11, 44; Mt 5, 48).

Listy Janowe wskazują na to, że określenie Bóg jest zastąpione nazwą Ojciec. Miłość Ojca skłania nas do trwania w niej, a obejmując całego człowieka musi wykluczyć miłowanie świata, który jest przeciwny Bogu i odwodzi od Niego. Świat przemija z jego wartościami, Bóg zaś trwa na wieki (1 J 2, 17). Zachowanie nauki Chrystusowej jest trwaniem w Ojcu i w Synu (1 J 2, 24b). Nazwa „Ojciec” dla Boga w Apokalipsie św. Jana występuje tylko w miejscach, które zapowiadają triumf Boga i współudział wiernych w nim (Ap 1, 6; 2, 28; 3, 5. 21; 14, 1). Apokalipsa św. Jana akcentuje wierność Ojca — On tych, którzy wytrwają do końca, nagrodzi władzą królewską i oglądaniem Siebie samego. Jednocześnie Księga ta sugeruje, że pełne objawienie ojcostwa Bożego nastąpi w czasach eschatologicznych, gdy Ojciec zatriumfuje wraz z wiernymi.